

Program přednášek

Trestní právo hmotné

VI. semestr: mag. stud. program - a. r. 2010/2011

OBECNÁ ČÁST

I. Trestní právo hmotné – úvodní výklady:

(prof. V. Kratochvíl)

- pojem a struktura trestního práva (vina a trest; obecná a zvláštní část)
- školy trestního práva (klasická a pozitivistická škola trestního práva)
- trestní právo hmotné a trestní právo procesní
- místo trestního práva v právním řádu ČR

Vybrané základní zásady trestního práva hmotného:

- zásada žádný trestný čin bez předchozího zákona (§ 1 TrZ)¹
- zásada žádný trestný čin, žádný trest bez zákona (§ 12 odst. 1 TrZ)
- zásada ekonomie trestního práva – trestní právo jako „ultima ratio“ (fragmentární a subsidiární povaha trestního práva) – zásada subsidiarity trestní represe, § 12 odst. 2 TrZ
- zásada žádný trestný čin bez zákonného trestu a promlčení trestnosti činu nebo trestu
- zásada zákazu analogie k tíži pachatele z hlediska viny a aplikace zákona per argumentum a simili (podle podobnosti)
- zásada individuální trestní odpovědnosti fyzických osob (§ 22 TrZ) a trestní odpovědnost právnických osob; jednání za jiného (§ 114 odst. 2 TrZ) a trestní odpovědnost právnické osoby

Prameny trestního práva hmotného:

- materiální a formální prameny trestního práva hmotného
- trestní zákon ve smyslu § 110 TrZ
- podzákoné "prameny" trestního práva hmotného a čl. 39 Listiny základních práv a svobod
- mezinárodní smlouvy ve smyslu čl. 10 Ústavy ČR, plenární a senátní nálezy Ústavního soudu z hlediska učení o pramenech trestního práva
- časová působnost trestního zákona (§ 2, § 3 TrZ), zásada zákazu retroaktivity k tíži pachatele a výjimky z ní [zák. č. 119/90 Sb., zák. č. 198/93 Sb. (ve znění nálezu ÚS č. 14/1994 Sb.), zák. č. 327/1999 Sb. (usn. Pl. ÚS č. 10/2000)]
- primární a sekundární prameny evropského práva („evropského trestního práva“) a prameny vnitrostátního trestního práva

¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (zák. č. 306/2009 Sb.)

II. Základy trestní odpovědnosti:

(prof. V. Kratochvíl)

- trestní odpovědnost (sankční, negativní koncepce trestní odpovědnosti v poměru k pozitivní, perspektivní koncepci právní odpovědnosti)
- diferenciacie a individualizace trestní odpovědnosti, podstata a praktické uplatnění

Čin soudně trestný (trestný čin /přečin/zločin, provinění):

- různá pojetí trestného činu, stav de lege lata - § 12, § 13 odst. 1 TrZ
- kategorizace trestných činů - § 14 TrZ
- vybrané problémy trestných činů pokračujících (§ 116 TrZ), trvajících a hromadných

III. Formální a materiální stránka trestného činu:

(prof. V. Kratochvíl)

Skutková podstata trestného činu (formální stránka trestného činu):

- pojem a rozlišení skutkového děje, skutkového stavu věci (§ 2 odst. 5 tr. ř.)² a skutkové podstaty,
- struktura skutkové podstaty a význam obligatornosti a fakultativnosti jejích znaků pro naplnění skutkové podstaty
- třídění skutkových podstat a jeho význam pro diferenciaci a individualizaci trestní odpovědnosti z hlediska viny a trestu

Společenská škodlivost trestného činu (materiální stránka trestného činu):

- pojem společenské škodlivosti trestného činu, její kritéria - § 12 odst. 2, § 39 odst. 2 TrZ – druhy společenské škodlivosti (obecná, typová, konkrétní)
- vztah typové a konkrétní společenské škodlivosti trestného činu z hlediska výkladu zákona a jeho aplikace, co do viny a trestání pachatele
- zákonné druhy společenské škodlivosti trestného činu a diferenciacie a individualizace trestní odpovědnosti z hlediska viny a trestu

Vztah formální a materiální stránky trestného činu z hlediska viny a trestu:

- kritéria stupně společenské škodlivosti trestného činu uvedená v obecné části trestního zákoníku a způsob jejich formálního vyjádření a aplikace při posuzování viny a ukládání trestu:
 - *vina*: § 12 odst. 1, § 13 odst. 1, § 12 odst. 2, § 39 odst. 2 TrZ
 - *trest*: § 39 odst. 2, § 41, § 42, § 54 odst. 2, § 54 odst. 3 písm. a), § 58 odst. 1, 5, § 59 odst. 1, povaha a závažnost spáchaného trestného činu (zločinu, přečinu) jako kritérium soudní individualizace trestu např. v § 60 odst. 1, § 62 odst. 1, § 66 odst. 1, § 68 odst. 3 TrZ; § 31 odst. 3 ZSM

² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád, „tr. ř.“), ve znění pozdějších předpisů.

IV. Osoba pachatele trestného činu z hlediska viny a trestu: *(prof. V. Kratochvíl)*

Subjekt (pachatel) trestného činu (vina):

- pojem pachatele trestného činu - § 22, § 25 TrZ
- přičetnost, nezaviněná nepřičetnost, zmenšená přičetnost - § 26, § 27 TrZ
- pojem a formy zaviněné nepřičetnosti (§ 360 TrZ - opilství, actio libera in causa), jejich právní význam z hlediska viny a trestu
- pachatel přímý a nepřímý - § 22 odst. 1, odst. 2 TrZ
- speciální a konkrétní pachatel - § 114 odst. 1, 3, 4 TrZ

Osobnost pachatele trestného činu (trest):

- trestněprávní, kriminologický, penologický (penitenciární) pohled na osobnost pachatele trestného činu

V. Objektivní stránka trestného činu: *(prof. V. Kratochvíl)*

- trestní odpovědnost za delikty spáchané opomenutím de lege lata (omisivní delikty: pravé - § 150, § 151 TrZ; nepravé - § 112, § 140 TrZ)
- následek a právní následek trestného činu (trestní sankce)
- kauzalita v trestním právu z hlediska teorie podmínky, teorie příčiny a teorie vztahu adekvátního
- fakultativní znaky objektivní stránky trestného činu (místo, čas, způsob spáchání)

Objekt trestného činu:

- poměr objektu k ostatním elementům trestného činu a jejich znakům ve skutkové podstatě
- význam rozlišování objektu a předmětu útoku pro právní kvalifikaci činu

VI. Subjektivní stránka trestného činu: *(prof. V. Kratochvíl)*

- pojem a formy zavinění v trestním právu
- nové formy zavinění - § 15 odst. 1 písm. b), odst. 2; § 16 odst. 2 TrZ
- vztah zavinění k formální a materiální stránce trestného činu de lege lata
- rozhraničení základních a odvozených forem zavinění a jeho význam z hlediska viny
- konstrukce skutkových podstat z hlediska forem zavinění - § 13 odst. 2, § 17 TrZ

VII. Omyl v trestním právu: *(prof. V. Kratochvíl)*

- pojem omylu obecně a v trestním právu ve vztahu k *subjektivní* stránce, třídění druhů omylů
- skutkový omyl o podmínkách trestní odpovědnosti a jejího vyloučení - § 18 TrZ
- právní omyl o podmínkách trestní odpovědnosti - § 19 TrZ

- význam rozlišování objektu a předmětu útoku pro posuzování některých případů skutkového omylu v trestním právu
- zvláštní případy skutkového omylu v předmětu útoku a omylu v příčinné souvislosti (*error in persona, in objecto, aberratio ictus, dolus generalis*)
- omyl jako znak *objektivní* stránky skutkových podstat některých trestných činů - § 209 až 212 TrZ

VIII. Vývojová stadia trestného činu:

(doc. V. Kalvodová)

- pojem vývojových stadií trestného činu – příprava (§ 20 TrZ), pokus (§ 21 TrZ), dokonání (§ 111 TrZ)
- dokonání a dokončení (ukončení) trestného činu
- rozsah trestnosti přípravy a pokusu
- hranice mezi přípravou, pokusem a dokonáním
- delikty předčasně dokonané ve stadiu přípravy a ve stadiu pokusu

IX. Trestná součinnost:

(doc. V. Kalvodová)

- pojem trestné součinnosti (skutečné a zdánlivé)
- odlišení spolupachatelství od účastenství v užším smyslu - § 23, § 24 TrZ
- odlišení účastenství v užším smyslu od některých zvláštních forem trestné součinnosti - § 24, § 364 až 368 TrZ
- podstata trestnosti vybraných obecných a zvláštních forem trestné součinnosti zdánlivé - § 22 odst. 2, § 144, § 161, § 162, § 163 TrZ
- trestněprávní nástroje proti organizovanému zločinu - § 107, § 129, § 361 až 363 TrZ

X. Souběh (konkurence) trestných činů:

(doc. V. Kalvodová)

- pojem a druhy souběhu (skutečného)
- význam konzumpce a dalších skutečností pro vyloučení souběhu vícečinného a jednočinného (zdánlivý souběh)
- problematika jednočinného souběhu stejnorodého
- vícečinný souběh stejnorodý a pokračující trestný čin
- vícečinný souběh nestejnorodý a hromadný trestný čin

XI. Zpětnost (recidiva) trestných činů

(doc. J. Kuchta)

- recidiva v pojetí právním, kriminologickém a penologickém
- právní pojem zpětnosti (skutečné a zdánlivé)

- „zvlášť nebezpečná recidiva“ § 41 tr. zák.³, „nově nebezpečná recidiva“ § 59 TrZ
- recidiva jako znak skutkové podstaty a jako obecná přitěžující okolnost - § 205 odst. 2, § 206 odst. 2, § 42 písm. p) TrZ

XII. Základy trestní odpovědnosti mladistvých:

(dr. J. Zezulová)

- podstata trestního práva mládeže (mladistvých a dětí) a jeho odlišení od trestního práva dospělých
- platné trestní právo mládeže, jeho prameny a základní zásady (hmotněprávní a procesněprávní), zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále i „ZSM“)
- relativní trestní odpovědnost mladistvého (§ 25, § 26 TrZ, § 5 odst. 1 ZSM) a absolutní trestní odpovědnost dospělého (§ 25, § 26 TrZ)
- pojem trestného činu dospělého a pojem provinění mladistvého z hlediska obecné a zvláštní části trestního zákona (§ 110 TrZ); § 6 ZSM
- kategorizace trestných činů dospělých a „kategorizace“ provinění mladistvých

XIII. Nedostatek trestnosti činu:

(doc. J. Kuchta)

- vztah pojmů:
 - "vyloučení protiprávnosti činu", "zánik trestní odpovědnosti" a "zánik trestu"

Okolnosti vylučující protiprávnost činu:

Okolnosti v trestním zákoníku uvedené

- krajní nouze (§ 28 TrZ) a nutná obrana (§ 29 TrZ), hraniční případy
- nutná obrana a oprávněné použití zbraně ve smyslu § 29, § 32 TrZ a zák. o Policii ČR
- krajní nouze z hlediska obecné a zvláštní části TrZ (§ 28, § 150 TrZ)
- svolení poškozeného (§ 30 TrZ) a problematika „euthanasie“
- přípustné riziko (§ 31 TrZ) a obvyklé podnikatelské riziko (§ 224 TrZ)
- oprávněné použití zbraně (§ 32 TrZ)

Okolnosti v trestním zákoníku neuvedené

- vyloučení trestnosti činu a policejní provokace trestného činu ve smyslu § 363 odst. 3 TrZ
- splnění závazného rozkazu
- výkon povolání

³ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (účinný do 31. 12. 2009)

Nedostatek trestnosti činu:

Okolnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti:

- promlčení trestní odpovědnosti (§ 34 TrZ)
- vztah obecné účinné lítosti (§ 33 TrZ) a dobrovolného upuštění od přípravy (§ 20 odst. 3), pokusu (§ 21 odst. 3 TrZ) a účastenství (§ 24 odst. 3 TrZ)
- zvláštní případy účinné lítosti - § 197, § 242, § 362 TrZ

Literatura:

Kratochvíl, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009

Solnař, V., Fenyk, J., Čísařová, D., Vanduchová, M. Systém českého trestního práva. Praha: Novatrix, 2009

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Šámal, P. a kol. Trestní zákoník – I. Komentář. § 1 až 139. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007

Poznámka:

Problematika právních následků trestných činů a činů jinak trestných (trestů a ochranných opatření u dospělých a opatření u mladistvých), jakož i obsah zvláštní části trestního práva hmotného (trestního zákoníku) budou náplní přednášek v VII. semestru a. r. 2011/2012

Rozdělovník:

- všem přednášejícím
- všem seminarizujícím
- vývěska katedry trestního práva
- IS PrF

Brno 7. 2. 2011